

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1983/84:4

om facklig verksamhet

I betänkandet behandlas två motioner om facklig verksamhet. Motionerna väcktes under allmänna motionstiden år 1983.

Sammanfattning

I betänkandet behandlas två motioner från föregående riksmöte om facklig verksamhet.

Den ena motionen, 1982/83:1057, är en partimotion från vpk. I den begärs att lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen (förtroendemannalagen) ändras i olika avseenden. Vpk har tidigare år föreslagit motsvarande ändringar i lagen. Förslagen har avslagits av riksdagen, och utskottet avstyrker den nu föreliggande motionen. Vpk:s företrädare i utskottet reserverar sig för bifall.

Den andra motionen, 1982/83:1042 av Jan Bergqvist (s) och Birger Rosqvist (s), tar upp frågan om skyldighet för multinationella företag att bekosta de fackliga organisationernas samarbete inom koncernen. Utskottet föreslår inte någon åtgärd med anledning av motionen, medan vpk-företrädaren i en reservation föreslår att den bifalls.

Motionsyrkandena

1982/83:1042 av Jan Bergqvist (s) och Birger Rosqvist (s)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning som ålägger svenska multinationella företag samt utländska multinationella företag verka i Sverige att bekosta de lokala fackliga organisationernas samarbete inom koncernen.

1982/83:1057 av Lars Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas

2. att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag till förändring av förtroendemannalagen enligt de riktlinjer som anges i motionen.

Yrkandet 1 i motionen behandlas i betänkandet AU 1983/84:5.

Förändringar i förtroendemannalagen

Gällande rätt

Lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen trädde i kraft den 1 juli 1974.

Principen i lagen är att arbetsgivarna på olika sätt skall underlätta för de fackliga förtroendemännen att bedriva den fackliga verksamheten. Den mest betydelsefulla rättigheten som förtroendemännen har är rätten till ledighet från arbetet under den tid som behövs för det fackliga uppdraget. Om det fackliga arbetet avser den egna arbetsplatsen har förtroendemännen dessutom rätt till lön och andra anställningsförmåner under ledigheten. Ledigheten får inte vara längre än som är rimligt med hänsyn till förhållandena på den enskilda arbetsplatsen. Den skall vidare förläggas så, att den inte medför betydande hinder för "arbetets behöriga gång".

Vid tvist om innebörden av lagen eller avtal som grundar sig på denna har facklig organisation tolkningsföreträdare fränsett vissa undantagsfall. I sista hand kan frågan prövas av arbetsdomstolen. Överträdelse av lagen, vare sig det sker från arbetsgivarens eller den fackliga organisationens sida, kan leda till skadestånd. Även en enskild facklig förtroendeman kan åläggas skadestånd, dock inte för verksamhet som bedrivits med organisationens godkännande.

Motionen

I partimotion 1057 (vpk) anförs under rubriken Förbättra förtroendemannalagen:

Förändring i arbetsrättslagstiftningen kräver även att förtroendemannalagen förändras. Följande riktlinjer bör ligga till grund för förändringar av förtroendemannalagen:

- Lagen utsträcks till att omfatta möjligheter att ta till vara medlemmarnas intressen i mer allmänna samhällsfrågor liksom politisk verksamhet.
- Den fackliga organisationen skall ges rätten att bestämma omfattningen av tidsåtgången för det fackliga uppdraget.
- Rätten till fackliga möten på betald arbetstid skrivs in i lagen. Den fackliga organisationen skall ha rätt till tillträde till de arbetsplatser där det finns medlemmar, och de fackliga experter som den fackliga organisationen anlitar skall ges samma rättighet.
- Facklig organisation som företräder minst en femtedel av de anställda skall omfattas av lagen om facklig förtroendemannas ställning.
- Sanktionsbestämmelserna som kan ådömas facklig organisation eller förtroendeman, skadestånd enligt förtroendemannalagen, skall utgå ur lagen.

Tidigare riksdagsbehandling

Motsvarande yrkanden har framställts även tidigare, senast i motion 1981/82:848 (vpk). Utskottet anförde i betänkandet AU 1982/83:6 (s. 11):

Liksom när det gäller vpk:s yrkanden beträffande medbestämmandelagen ser utskottet positivt på enskildheter i förslagen beträffande förtroendemannalagen. En kommande reformering bör emellertid ha en annan inriktning än vpk angivit, och utskottet avstyrker motion 848 i denna del.

Vänsterpartiet kommunisternas företrädare i utskottet reserverade sig för bifall till motionen. Företrädarna för moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet framhöll i ett särskilt yttrande att vad de sett positivt på var enbart att frågorna om rätten till fackliga möten på arbetstid och forskares tillträde till arbetsplatserna visat sig möjliga att reglera avtalsvägen.

Fackligt arbete i multinationella företag

Motionen

I motion 1042 av Jan Bergqvist (s) och Birger Rosqvist (s) framhålls att de multinationella företagen på grund av sin maktställning skapar stora problem för det fackliga arbetet. Som exempel anföras att det ofta fattas viktiga beslut i utlandsägda koncerner utan att de anställda som berörs får möjlighet till insyn, information och förhandling. De fackliga organisationerna vägras av många företag kontakt med de verkliga beslutsfattarna i koncernen. De anställda blir inte sällan ställda under hot om överflyttning av produktionen till andra länder. Det är svårt för de fackliga organisationerna att skaffa sig en riktig bild av det multinationella företags ekonomiska situation.

Problem av dessa slag ställer mycket stora krav på det fackliga arbetet. Därför bör det vara ett svenskt samhällsintresse att underlätta för våra fackliga organisationer att samarbeta med fackliga organisationer i andra länder. Några svenska multinationella företag bidrar ekonomiskt till den fackliga verksamheten inom hela företaget. Dessa företag är dock en minoritet. Motionärerna vill därför att regeringen skall ta initiativ till lagstiftning som ålägger svenska multinationella företag och utlandskontrollerade företag i Sverige att bekosta det internationella samarbetet mellan de lokala fackliga organisationerna inom koncernen.

Utskottet

I det följande behandlas två motioner om facklig verksamhet.

Den ena av dessa motioner, 1057, är en partimotion från vpk. I den begärs *förändringar av förtroendemannalagen*. Vpk vill att lagens tillämpningsområde skall vidgas i två avseenden. För det första bör begreppet facklig verksamhet i lagens mening även omfatta mer allmänna samhällsfrågor liksom politisk verksamhet. För det andra skall lagen även göras tillämplig på vad som brukar kallas minoritetsorganisationer, dvs. fackliga organisationer som inte har kollektivavtal med arbetsgivaren.

Därutöver föreslår vpk att den fackliga organisationen skall ha rätt att bestämma tidsåtgången för de fackliga uppdragen, dvs. omfattningen av förtroendemännens ledighet för uppdragen, utan de restriktioner som nu finns i lagen. En facklig organisation skall ha rätt till tillträde på arbetsplatser

där organisationen har medlemmar. Detsamma skall gälla om experter som anlitats av organisationen. Rätten till fackliga möten på betald arbetstid bör skrivas in i lagen. Slutligen förordas att lagens skadestandsbestämmelser skall utgå beträffande fackliga organisationer och deras förtroendevalda.

Liknande ändringsförslag har även tidigare år framförts av vpk i riksdagen men har då inte vunnit bifall.

Den nuvarande förtroendemannalagen tillkom år 1974. Ett förslag till ny lag lades år 1977 fram av nya arbetsrättskommittén (NARK). Kommittéförslaget låg till grund för en omarbetning av förtroendemannalagen som gjordes inom arbetsmarknadsdepartementet. Omarbetningen resulterade i ett förslag till en ny förtroendemannalag som år 1978 offentliggjordes av den dåvarande regeringen genom en lagrådsremiss. Regeringsförslaget kom dock aldrig att föreläggas riksdagen. Det kan tilläggas att de två nu nämnda förslagen till en ny förtroendemannalag endast på enstaka punkter går motionärernas önskemål till mötes.

Genom 1982 års utvecklingsavtal mellan SAF och LO/PTK har överenskommelse träffats om bl. a. villkoren för forskares tillträde till arbetsplatserna och om fackliga möten på betald arbetstid. Behovet av att komplettera dessa avtalslösningar med ändringar av förtroendemannalagen får bedömas senare. Det har upplysts i utskottet att frågor av det slaget övervägs i den inom arbetsmarknadsdepartementet verksamma beredningsgruppen för arbetsrättsliga frågor. Som exempel på enligt utskottets mening aktuella reformfrågor kan påpekas att NARK i slutbetänkandet (SOU 1982:60 s. 141) särskilt framhållit behovet av bestämmelser som ger utrymme för en ordning med s. k. regionala förtroendemän till stöd för den lokala fackliga verksamheten på i första hand de mindre arbetsplatserna. Med detta exempel har utskottet velat visa att arbetet med fortsatta förändringar av förtroendemannalagen i det väsentliga bör ha en annan inriktning än vpk förordar. Med hänsyn härtill och till vad i övrigt anförts avstyrker utskottet motion 1057.

Den andra motionen som behandlas i detta betänkande, 1042 av Jan Bergqvist (s) och Birger Rosqvist (s), väcker frågan om att genom lag *ålägga de multinationella företagen skyldighet att bekosta de lokala fackliga organisationernas samarbete* inom koncernerna. Motionärerna avser med multinationella företag såväl de svenskägda multinationella företagen som utlandskontrollerade företag som är verksamma i Sverige. Förslaget motiveras med de särskilda svårigheter som är förenade med att driva fackligt arbete i sådana företag och att dessa svårigheter gör det nödvändigt att de svenska fackliga organisationerna samarbetar med fackliga organisationer i andra länder.

Motionärerna illustrerar problemen med påpekandet att viktiga beslut fattas i utlandsägda koncerner utan att de anställda som berörs får möjlighet till insyn, information och förhandlingar. Likaså, framhålls vidare, vägrar många företag de fackliga organisationerna att få kontakt med de verkliga beslutsfattarna i koncernen. Såvitt utskottet kan finna är detta problem som

inte enbart känntecknar de multinationella företagen. Problem av samma art förekommer inom koncerner i allmänhet. Medbestämmandelagens regler om bl. a. förhandlingar och information gäller nämligen enbart den som juridiskt sett är arbetsgivare, dvs. det företag, det bolag etc. som arbetstagar-
na är anställda hos. Om företaget t. ex. ägs av ett annat bolag har detta i princip inte några arbetsrättsliga skyldigheter enligt lagen.

Denna s. k. koncernproblematik på medbestämmandeområdet har analyserats av NARK i det nämnda slutbetänkandet (s. 240 ff). Analysen visar att man stöter på svårigheter av skilda slag om man lagstiftningsvägen vill försöka komma till rätta med problemen. Kommittén rekommenderar därför att man åtminstone tills vidare avvaktar de resultat som kan uppnås genom de koncernbestämmelser som överenskommits i utvecklingsavtalet mellan SAF och LO/PTK. Huruvida utvecklingsavtalets koncernbestämmelser är tillräckliga som utgångspunkt för att lösa förhandlings- och informationsfrågorna i de multinationella företagen är för tidigt att uttala sig om. Det skall inte förbises att det ligger en begränsning i att avtalet uttryckligen endast gäller koncernverksamhet som bedrivs inom landet. Utskottet utgår från att dessa särskilda förhandlings- och informationsfrågor med deras internationella aspekter uppmärksammas av den tidigare nämnda arbetsrättsliga beredningsgruppen i arbetsmarknadsdepartementet i samband med att man följer utvecklingen på koncernområdet i övrigt. Det får vidare förutsättas att beredningsgruppen tar erforderliga initiativ till de nya avtalslösningar eller lagändringar som visar sig motiverade av den fortsatta utvecklingen, däribland fackliga resursfrågor av det slag som aktualiserats i motionen. Mot den bakgrunden anser utskottet det inte behövligt att föreslå någon åtgärd med anledning av motion 1042.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *ändringar i förtroendemannalagen*
att riksdagen avslår motion 1982/83: 1057 yrkande 2,
2. beträffande *skyldighet för multinationella företag att bekosta facklig verksamhet*
att riksdagen avslår motion 1982/83:1042.

Stockholm den 8 november 1983

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

FRIDA BERGLUND

Närvarande: Frida Berglund (s), Alf Wennerfors (m), Erik Johansson (s), Lars Ulander (s), Marianne Stålberg (s), Karin Flodström (s), Lahja Exner (s), Gustav Persson (s), Elver Jonsson (fp), Lars-Ove Hagberg (vpk), Ingrid Hemmingsson (m), Håkan Stjernlöf (m), Barbro Nilsson i Visby (m), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) och Cecilia Jensfelt (c).

Reservationer

1. Ändringar i förtroendemannalagen (mom. 1)

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar "Genom 1982" och slutar "motion 1057" bort ha följande lydelse:

1974 års lag om de fackliga förtroendemännens rättigheter försågs från början med omotiverade begränsningar som försvårar ett effektivt fackligt arbete och medför onödiga gränsdragningsproblem. Bl. a. drogs upp en konstlad gräns mellan politiskt och fackligt arbete fastän det i praktiken inte är möjligt att göra en åtskillnad av det slaget.

En annan begränsning är att den fackliga organisationen endast har tolkningsföreträdare beträffande tidsåtgången för de fackliga uppdragen. Det är mer rimligt att detta får bestämmas av organisationen.

När man slopar dessa begränsningar kommer det att saknas anledning att behålla möjligheterna till skadeståndssanktioner mot fackföreningarna och deras förtroendevalda.

I det s. k. utvecklingsavtalet mellan SAF, LO och PTK liksom i en del andra avtal finns regler om fackliga möten på betald arbetstid och om rätt för de fackliga organisationernas företrädare och experter att få tillträde till andra arbetsplatser än den egna. Detta får inte hindra att man skriver in sådana fackliga rättigheter i lagen så att de blir generellt giltiga och även når ut till arbetsplatser som inte omfattas av avtalsregleringen.

För att de förtroendevalda skall få de rättigheter som tillkommer dem enligt lagen krävs att deras fackliga organisation är bunden av kollektivavtal i förhållande till arbetsgivaren. Det innebär att fackliga organisationer utan avtal inte omfattas av lagens skydds- och förmånsbestämmelser beträffande de förtroendevalda. Detta gäller även om organisationen har ett betydande antal medlemmar på arbetsplatsen eller t. o. m. om flertalet anställda tillhör organisationen. En sådan ordning är orimlig. En organisation som företräder minst en femtedel av de anställda på en arbetsplats bör alltid ha rätt att utse fackliga förtroendemän med den ställning lagen ger.

De förändringar av förtroendemannalagen som förespråkats i framställningen ovan kan sammanfattas på det sätt som görs i vpk-motionen 1057:

- Lagen utsträcks till att omfatta möjligheter att ta till vara medlemmarnas intressen i mer allmänna samhällsfrågor liksom politisk verksamhet.
- Den fackliga organisationen skall ges rätten att bestämma omfattningen av tidsåtgången för det fackliga uppdraget.
- Rätten till fackliga möten på betald arbetstid skrivs in i lagen.
- Den fackliga organisationen skall ha rätt till tillträde till de arbetsplatser där det finns medlemmar, och de fackliga experter som den fackliga organisationen anlitar skall ges samma rättighet.
- Facklig organisation som företräder minst en femtedel av de anställda skall omfattas av lagen om facklig förtroendemans ställning.

- Sanktionsbestämmelserna som kan ådömas facklig organisation eller förtroendemannan, skadestånd enligt förtroendemannalagen, skall utgå ur lagen.

Dessa riktlinjer för en reformering av förtroendemannalagen bör delges regeringen.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. *beträffande ändringar i förtroendemannalagen*

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1057, yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

2. Skyldighet för multinationella företag att bekosta facklig verksamhet (mom. 2)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Motionärerna illustrerar" och på s. 5 slutar "motion 1042" bort ha följande lydelse:

I motion 1042 har Jan Bergqvist (s) och Birger Rosqvist (s) på ett övertygande sätt visat de särskilda svårigheter som föreligger att bedriva facklig verksamhet i multinationella företag och att det till följd härav är nödvändigt att de fackliga organisationerna vid företagen i Sverige får erforderliga resurser för att upprätthålla ett internationellt samarbete med de fackliga organisationerna vid koncernens företag utomlands.

I likhet med motionärerna anser utskottet att det är de multinationella företagen som skall bekosta detta samarbete och att det skall åläggas företagen som en lagfäst skyldighet. Det bör uppdras åt regeringen att utforma förslag till lagstiftning om en sådan skyldighet för svenska multinationella företag och utländska multinationella företag med verksamhet i Sverige.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. *beträffande skyldighet för multinationella företag att bekosta facklig verksamhet*

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1042 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

